

Zenei élet Vásárhelyen a harmincas években

A gimnáziumi internátus akkoriban az ógimnáziumnak nevezett ódon épületben szorongott. Új felügyelő tanárnak megválasztva ott ütöttem fel tanyámat. A személyvonattal érkeztem a kisállomásra, belefáradtam a fapadba, pihenni szerettem volna. Elyűltam cellám bőrdíványán, s azon álmodoztam, miként is kezdjem meg művelődést szolgáló munkámat ebben a sohanemlátott városban.

Augusztus legvége volt, a hőség már engedett erejéből, s a nyitott ablakon át édes cigányzene szűrődött be hozzám: „A pécskai cigánysoron...” Lesiettem, s keresve a hangok forrását a kongó téglás téren átvágva a Fekete Sas kerthelyiségéhez érkeztem. A poros nyári lombok alatt tekintélyes úriemberek és asszonyságok, odább pedig az aranyifjúság tagjai söröztek, míg a kerítésen kívül az ingyen közönség váltogatta a lábát, gyönyörködve az urak multságában. Egyszer csak nagy áhítattal elcsendesedett a társaság, mert egy negyvenesnek konzerválódott fiatalember szertartásosan komoly arccal dalolni kezdett: „Vásárhelyi sétatéren Béla cigány muzsikál...”

— Pszt! Orbán Sándor énekel — bökték oldalba az anakdotázókat a zene rajongói, majd viharos tapssal biztatták a dalos úriembert, hogy folytassa az Akácfa-virág-gal.

Ott álldogáltam elámulva az épület sarkánál; hátratekintettem, s egy emléktáblán akadt meg a szemem, Béla cigány emléktábláján, melyet a város zenerajongó közönsége függesztett oda a város nagy fiának örök emlékére.

Imhol az első este felöltött bennem, mint szolgálhatom a legeredményesebben a város művelődését, már ami a zene vonalát illeti. Feleségem elvégezte a Zeneakadémiát, jómagam műkedvelő hegedűs vagyok. Így hamarosan beilleszkedtem *zenekedvelő kollégám, Csépké Andor tanár úr kamaraegyüttesébe*. Csépké Andorné jól játszott a Mozart-kvartettek első hegedű szólamát, férje pedig a basszust húzta hozzá csellóján. *Goldmann Pista*, a fiatal ügyvéd brácsázott, én meg a másodhegedűs voltam. Ha kvintettre került sor, feleségem telepedett a zongora mellé. Az együttes kizárólag magának játszott. Nem azért, mintha el akart volna zárkózni a profanum vulgustól, hanem inkább, mert a város közönsége akkoriban nemigen kedvelte és igényelte ezt a fajta klasszikus zenét. Persze voltak az együttesnek hibái is. Nemcsak az, hogy szebben is muzsikálhatott volna, hanem inkább az, hogy műsorában elrekedt a múlt század elején, s nem igyekezett követni az idők újabb irányzatait. Ennek meg is adta az árát. Egy alkalommal, mikor úgy 1935 körül *Kodály Zoltán* lejött Vásárhelyre, hogy *Péczy Attila* unszolására meghallgassa *Tóth Lajos* vegyeskarának új utakat kereső hangversenyét, a Csépké kvartett is megemberelte magát: sutba dobva Mozartot egy Kodály-kvartettel lépett a Sas dobogójára. Az együttes persze nem szokott a modern zene stílusához, s nemcsak Kodály Zoltánt szomorította el játékával, hanem a kárörvendőknek is alkalmat szolgáltatott arra, hogy csúfolódhassanak a „kotkodályos” muzsikán. Kodály csak azért nem hagyta faképnél a közönséget és a várost, mert *Tóth Lajos* kórusa mindenért kárpótolta, de azért sem, mert Csépké Andor kedves diáktársa volt az Eötvös Kollégiumban, no meg azért sem, mert Vásárhely gazdag lelőhelye volt az igazi népdaloknak, s a mester szívesen visszajárt gyűjteni a tisztavízű forráshoz.

Akkoriban érettségizett Vásárhelyen, majd járta ki a budapesti Zeneakadémiát egy külön fiatalember, *Szabó András*. Az volt a rögeszméje, hogy zongoraművészként meg fogja nyerni szülővárosa közönségének szívét *Bartók Béla* zenéjéhez. Művészi oklevélének elnyerése után nagy vakmerően egy olyan hangversenyen mutatkozott be a budapesti közönségnek, amelyen kizárólag *Bartók-zongoraművek* szerepeltek.

A bemutatkozás művészileg kitűnően sikerült — mint azt a kritikából tudjuk —, de a közönség megbukott: távollétével tüntetett. Persze lehet, hogy csak a kezdő művész ismeretlen neve volt a terem ürességének okozója: de az is lehet, hogy a pesti közönség nagyrészenek Bartóktól való idegenkedése. Nos, ha a pesti sznoboknak nem kellett, hogyan kellett volna Bartók Vásárhelynek, ahol még sznobok sem voltak. Sokáig haza sem jött Szabó András, s ha hazajött, akkor sem maradt sokáig. De azzal csak a város zenei élete lett szegényebb.

Bezzeg ma sincs emléktáblája Vásárhelyen *Péczy Attilának!* Pedig a város zenei megújulásának ő volt az úttörője. Tulajdonképpen orvos volt, de érdeklődése messzi területekre kiterjedt: rendelője vitrinjeiben ásványgyűjteményét csodálhattuk, előszobáját vásárhelyi gölőncsérek korsói és tányérjai díszítették. Maga is, s akkor még kicsiny fia is, kitűnően festett, jól zongorázott; agyondohányzott torokkal is tisztán énekelt, és énekét maga látta el modern hangzású kísérettel. Járt a vásárhelyi és a messzibb csongrádi tanyákat, legényegyleteket, ivókat, s ezekre a gyűjtő útjaira néha-néha Kodály Zoltánt is levhívta. Egy ilyen népdalgyűjtő alkalmat magam is végigélveztem, az egykori óvónőképző mögötti katolikus körben. Míg Péczy Attila egy-egy pohár bor mellett dalra bírta a köréje gyülekező csizmás közönséget, addig Kodály szorgalmasan jegyezte a dallamokat, dallamváltozatokat.¹

Péczy Attila azonban kiváló szervező is volt. Amint Vásárhelyre érkeztem, s ő megtudta, hogy nálunk a zene mindennapi kenyér, azonnal felkeresett, barátjának fogadott, és én barátja is lettem. Ez pedig nagy szó, mert nemigen voltak barátai: különnek tartották. A másik barátja *Tóth Lajos* a katolikus kántor volt, aki nemcsak kitűnően énekelt (a felszabadulás után a budapesti Operaház basszistája lett), hanem Péczy Attila hatására Kodály Zoltán zenéjének lelkes híve is. Aki akkor ott volt, sohasem felejtethi el azt a gyönyörű estét a Fekete Sasban, ahol *Tóth Lajos* vegyeskarának előadásában zsúfolt ház előtt diadalmasan felhangzott Kodály Zoltán: *Mátrai Képek* című hatalmas műve. A közönség viharosan tapsolt és ujjongott: elfelejtette előítéleteit, magáénak érezte és fogadta a csodálatos dalfűzért. A jég — ha nem is olvadt el — mindenestre megtört. S ez Péczy Attila és *Tóth Lajos* érdeme.

A zenei közízlés javításának érdekében kitett magáért a *gimnázium ifjúsága* is, akiknek önképzőkörében és cserkészcsapatában akkor már javában fújtak az új idők szelei. A cserkészek már csak népdalokat énekelték, s meghíván a Kitűnőek Iskolájának eszméjével foglalkozó *Zilahy Lajost*, a városháza dísztermében tartott ünnepgűnkön énekes népi játékokat adtak elő. Az önképzőkör diákszínészei *Móricz Zsigmond*nak a *Fejedelem tánca* című darabját vitték színpadra, s a táncjelenethez Kodály *Háry János*ának verbunkos közjátékát adták talp alá.

A gimnázium Szabad Líceumában Péczy Attila ismertette az igazi népdalt a város értelmiségéből és a munkásotthon népéből összekovácsolódott közönség előtt, és illusztrációkkal is igyekezett hallgatói szívébe lopni a pentaton dallamokat. A gimnáziumi énekkar *Zwissig, Ammer, Herold* és hasonlók darabjai helyett Kodály, *Bárdos* és *Ádám* feldolgozásokat vett műsorára, s az énektanár, *Fabián Gyula*, tanári énekkart szervezett a két testvérgimnázium tanári testületének tagjaiból. Az iskolai ünnepélyeken már *Dohnányit* és *Bartókot* is játszották a növendékek. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a gimnázium kizárólag a folklór mellett kötelezte volna el magát. Az ünnepélyeken *Lisztet, Chopint, Csajkovszkijt* is játszottak a diákok, jómagam pedig *Bach* és *Händel* címen tartottam előadást a *Tornyai Társaság* ülésén. Ha lehetett szó egyoldalúságról, az az érték egyoldalúsága volt a talmi értéktelenség rovására.

Az intézet szellemére jellemző, hogy csupán a harmincas évek folyamán a következő muzsikusi gárda került ki műhelyéből: *Antal Imre* és *Szabó András* zongoraművészek, *Virágos Mihály*, a debreceni operatársulat jónevű tenoristája, *László László* karmester és a hangok és színek kapcsolatának tudós kutatója, *Vas István, Dohnányi Ernő* kiváló zongoranövendéke, *Kerekes Farkas László* zenetanár, nem is szólva az olyan kedves fiatal kamaramuzsikusokról, mint *Héjja Bandi* és *Telek Bandi*. Ekkor ugyan még kisdíák volt, de innen indult el *Várhelyi Endre* is, a budapesti Operaház neves basszistája.

¹ Péczy Attila megjelent írásai: *Vásárhelyi népdalok*, 1932. (Könyvnyomat sajtó kiadás.) — *Régi népdalok Csongrád megyében*. (Csongrád megyei tanulmányok.) — 103 népdal, 1931, 1941, 1943. (Magyar Kórus.) — *Beszélgések a népzeneről*. Rádióelőadások. 1944. (Magyar Kórus.) — *Dunántúli daloskönyv*, 1947. (Magyar Kórus.)

Újszerű mozgalom indult el éppen a mi házunkból, az értékesebb tartalmú házi összejövetelek megteremtésére. Utánunk aztán *Varga Dezső* gimnáziumi igazgatóék, *Kassay Dezső*, majd *Ormos Pál* főorvosék, aztán sok más család is követte a jó példát, hogy társasági összejöveteleiken a helyi eseményeken való rágódás helyett főként zenei program, azt követően pedig színvonalas beszélgetés töltse ki az esti órákat. Az egyik ilyen ún. *Hódtavi Helikon*-i esten például *Mátyás Sándor* tanár francia irodalmi tárgyú előadása után a következő zenei számok hangzottak el: *Tóth Lajos* énekelt *Szathmáry Lajosné* zongorakiséretével, *Iszlay Magda* zenetanár nő zongorázott, a vendégekből alakult alkalmi énekkar pedig *Bárdos-népdalfeldolgozást* énekelt. Más alkalommal a *Csépke-vonóstrió* szerepelt, *Péczely Attila* énekelt és *Fraknoi Rózi* zenetanár nő zongorázott. A mozgalom terjedését nem is tudtuk számon tartani.

Farkas Lajos tanár úr akkor már nem muzsikált. *Kun Bálint*, a neves hegedűs és mások különféle okokból visszavonultak a nyilvánosság elől, legalábbis én nem tudok munkájukról. A fenti beszámoló csak arról a vásárhelyi zenei életről szólhatott, amelyről személyes tudomásom, tapasztalatom volt.

Azóta egy emberöltő telt el, és nagyot nőtt a világ. *Csáth Béla* a budapesti Operaház társulatát vendégszerepeltette már 1946-ban a Fekete Sasban, a városban azóta magasszintű hangversenyek hallhatók a megnőtt igényű közönség örömeire. Viszont az is igaz, hogy a vénülő öregdiákok találkozóikon még mindig Orbán Sándor rezegtetős lemezei mellett emlékeznek busongva szép ifjúságukra. Dehát az idő majd csak elhalad mellettük végképpen.

Szathmáry Lajos

Nyárszói ház